

Cena Rudolfa Eitelbergera mezi jinými architektonickými přehlídkami

Architektonické soutěže a přehlídky mapující to, co už se postavilo, by se daly v Čechách spočítat na prstech obou rukou (obr. 1). *Grand Prix architektů* v režii Obce architektů a mladičkou Českou cenu za architekturu České komory architektů doplňuje ryze památkářské ocenění *Patrimonium pro futuro*, jež uděluje Národní památkový ústav.¹ Celostátní záběr má také jinak motivovaná, tematicky úžeji zaměřená *Cena Klubu Za starou Prahu za novou stavbu v historickém prostředí*.² Soutěž *Stavba roku*, kterou organizuje Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství ABF, sleduje širší spektrum kategorií a její hodnotící kritéria nesledují výhradně architektonickou kvalitu.

Republikové finále posledně jmenované soutěže má své krajské předstupy, více či méně provázané s mateřským podnikem. Jejich cílem je „hodnotit nejen jednotlivé výrobky či jednotlivé projekty, ale zavést systém hodnocení a následně prezentace celkové kvality stavby, systém jakosti pro dokončené ucelené stavební dílo“.³ Laická veřejnost výsledky těchto regionálních, mediálně dobře propagovaných Staveb roku bere často jako jediný způsob, jak se ve zkratce zorientovat v „kvalitě“ lokální architektonické produkce. Zda jsou výsledky podobných „architektonických soutěží“ objektivní či relevantní, po tom už bohužel nepátrá.

Pokud je mi známo, existují tři výjimky, kdy se pečlivému rozboru architektonických počínů v regionálním měřítku věnují jiné než profesní organizace. V Čechách výjimečným počinem je *Cena Hanuše Zápala* udělovaná jednou za čtyři roky primátorem města Plzně, potažmo Útvarem koncepce a rozvoje, příspěvkovou organizací města (sic!). Dosavadní čtyři ročníky měly v Plzni „podpořit zájem veřejnosti i investorů o vznik architektonicky, esteticky a technicky hodnotných staveb, které dokáží povznést stavební kulturu města“.⁴

Zbývající dva příklady lokálních snah, jejichž rétorika se blíží tomu plzeňskému, reprezentují iniciativy „zdola“. Občanské sdružení Za Opavu pořádá od roku 2007 *Cenu J. M. Olbricha*, přičemž se každým rokem střídá posuzování novostaveb a rekonstrukcí na území Opavska.⁵ Jen o rok mladší je *Cena Rudolfa Eitelbergera* udělovaná spolkem Za krásnou Olomouc. Jak je patrné už z názvů cen, jejich iniciátoři se kromě snahy pojmenovat to nejlepší ze současné architektonické tvorby také hrdě hlásí k tradici a dějinám regio-

1

nu. Plzeň si zvolila Hanuše Zápala, místního architekta meziválečné éry, opavští milovníci architektury zase slavného rodáka secesní epochy Josefa M. Olbricha. Asi nejvíce si popularizaci své (často organizačně velmi náročné) práce ztížili olomoučtí „aktivisté“, když svoji cenu za architekturu pojmenovali po osobnosti širší veřejnosti takřka neznámé, navíc se jménem nevyslovitelným a nezapamatovatelným. Snaha vrátit Rudolfa Eitelbergera zpět do Olomouce, odkud vzešel a kde se jeho odkaz nese s každou další generací historiků umění, stála na počátku. Číslo *ZPP*, které držíte v ruce, vlastně za svůj obsah do jisté míry vděčí právě rozhodnutí, které v roce 2008 učinili členové tehdejšího sdružení Za krásnou Olomouc.

Spolek založili sotva rok předtím místní historici umění – Marcela Marková (Horáčková), Martin Horáček a Ondřej Jakubec – za podpory zainteresovaných zájemců z řad odborné i laické veřejnosti. Pohnutkou jim k tomu byla nespokojenost s mnoha dosavadními městskými zásahy a snaha ovlivnit vývoj těch budoucích, s jednoduchým cílem – zasadit se o příjemné, kulturní a genia loci respektující prostředí pro současné obyvatele města. Podobně jako v případě opavských kolegů se dodnes diskutabilní název spolku

■ Poznámky

1 Viz <http://www.grandprix-architektu.cz/cs/vitejte-v-grandprixarchitektu-narodni-cena-za-architekturu/>, <https://ceskacenaazaarchitekturu.cz/>, <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/cinnosti/patrimonium-pro-futuro>, vyhledáno 5. 1. 2018.

2

Obr. 1. Rudolf nosil plnovous. Motto a logo oslav dvoustého výročí narození Rudolfa Eitelbergera. Autorkou loga je Beata Rakowská.

Obr. 2. Laureát prvního ročníku Ceny Rudolfa Eitelbergera (1990–2008) – Obnova Horního náměstí v Olomouci s Ariónovou kašnou, Petr Hájek, Jaroslav Hlášek, Jan Šépka, Angela Chiantelli a Ivan Theimer (1998–2002). Foto: Markéta Ondrušková, 2008.

2 Zprávy o jednotlivých ročnících podávají pravidelně články Rostislava Šváchy ve *Věstníku Klubu Za starou Prahu*, např. Rostislav Švácha, *Cena Klubu Za starou Prahu za rok 2016: o architektonické kvalitě a kontextuálnosti*, *Věstník Klubu Za starou Prahu XLVII (XVIII)*, 2017, č. 1, s. 28–32. – Souhrnné viz Idem, *Cena Klubu Za starou Prahu za novou stavbu v historickém prostředí: třináct ročníků*, *Zprávy památkové péče LXXVII*, 2017, s. 467–472. – Viz též Martina Horáčková, *Cena Klubu Za starou Prahu 2006, Stavba XIII*, 2006, č. 3, s. 18. – Idem, *Cena Klubu Za starou Prahu 2008, ERA 21 VIII*, 2008, č. 4, s. 11.

3 Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství ABF spolupracuje mimo jiné se Svazem podnikatelů ve stavebnictví (SPS) a s Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (ČKAIT), http://www.stavbaroku.cz/contest_history.jsp, vyhledáno 5. 1. 2018.

4 Viz <https://ukr.plzen.eu/souteze-vystavy-seminare/cena-hanuse-zapala/cena-hanuse-zapala-2010-2013/>, vyhledáno 5. 1. 2018.

5 Viz <http://www.zaopavu.cz/2016/07/12/vernizaz-vystavy-a-predani-opavske-ceny-j-m-olbricha/>, vyhledáno 5. 1. 2018.

3

4

5

6

Obr. 3. Laureát druhého ročníku Ceny Rudolfa Eitelbergera (2009–2010) – Rekonstrukce Zámeckého náměstí a parku ve Velké Bystřici, Michal Sborwitz, Marie Sborwitzová, Karel Prášil, Pavel Klásek. Foto: Zdeněk Sodoma, 2010.

Obr. 4. Laureát třetího ročníku Ceny Rudolfa Eitelbergera (2011–2013) – Tyršův most v Přerově, Alena Šrámková, Lukáš Ehl, Tomáš Koumar. Foto: Zdeněk Sodoma, 2013.

Obr. 5. Laureát čtvrtého ročníku Ceny Rudolfa Eitelbergera (2013–2015) – Revitalizace centrální části obce Bukovany, Michal Sborwitz, Marie Sborwitzová, Karel Prášil, Pavel Klásek. Foto: Martina Mertová, 2015.

Obr. 6. Laureát pátého ročníku Ceny Rudolfa Eitelbergera (2015–2017) – Úprava interiéru kaple sv. Františka z Assisi Kongregace milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Olomouci, Jan Mléčka, Jiří Marek, Vojtěch Jemelka, Peter Demek, Jan Jemelka st. Foto: Studio Flusser, 2017, www.studioflusser.cz.

svou formou evidentně hlásí k odkazu Klubu Za starou Prahu, nakonec i současná činnost všech tří občanských iniciativ se sobě navzájem dost podobá.⁶

Pravidelné udílení Ceny Rudolfa Eitelbergera za kvalitní počin v oblasti architektury, urbanismu a památkové péče v Olomouci a na Olomoucku se stalo jednou hlavních referenčních aktivit spolku Za krásnou Olomouc. V roce 2017 udělil spolek cenu již popáté. Úvodní ročník Ceny Rudolfa Eitelbergera, z nějž vzešla zdvojená první cena, byl retrospektivní, mapoval období let 1990–2008. Porota tehdy ocenila autory architektonické koncepce a sochařského ztvárnění rekonstruovaného Horního náměstí v Olomouci – členy ateliéru HŠH (Petr Hájek, Jan Šěpka, Jaroslav Hlásek) a sochaře Ivana Theimera a Angelu Chiantelli za novou Ariónovu kašnu (obr. 2).

Druhý ročník (2008–2010) už započal tradici soutěže mapující tvorbu dvou posledních let a přimkl se k termínu Světového dne architektury, který připadá na první pondělí v říjnu a v české kotlině se slaví festivalem Den architektury. Tehdy první cena v podobě artefaktů od předních českých umělců Jaroslava Kolářa a Zbyňka Baladrána putovala do ateliéru vedeného Michalem Sborwitzem – za kultivaci veřejných prostranství a muzea ve Velké Bystřici u Olomouce (obr. 3).

Území celého Olomouckého kraje prvně zmapoval třetí ročník ceny (2011–2013). Podněty členů sdružení i širší veřejnosti vyhodnotila sedmičlenná komise složená jako v předchozích kolech z členů spolku i externích odborníků. Osvědčila se přítomnost ředitele územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci Františka Chupíka a vedoucí olomouckého Odboru koncepce a rozvoje Jany Křenkové, doplnili je architekt Antonín Novák, historik umění Jakub Potůček, nakladatelka a duchovní matka české architektonické ročenky Dagmar Vernerová nebo historik a moderátor České televize Jakub Železný. Předsedou byl již opakovaně zvolen historik architektury a člen sdružení Rostislav Švácha. Komise se tehdy usnesla ocenit deset finalistů a nově také přiřknout tři

■ Poznámky

⁶ Jan Červinka (ed.), Rubrika Názor, *Čtvrtletník portálu PROPAMÁTKY V*, 2016, č. 1, s. 19. – Martina Mertová, Občanské sdružení Za krásnou Olomouc a Cena Rudolfa Eitelbergera, *Krásná Ostrava, Bulletin okrašlovacího spolku Za krásnou Ostravu III*, 2015, č. 3, s. 18–20.

7

Obr. 7. Komise Ceny Rudolfa Eitelbergera během prohlídky expozice Lovecko-lesnického muzea na zámku Úsov, srpen 2017. Foto: Martina Mertová, 2017.

čestná uznání za iniciační či investorskou roli u hodnocených projektů. Absolutním vítězem se stal tým Aleny Šrámkové, která s kolegy Lukášem Ehlem a Tomášem Koumarem realizovala nový Tyršův most v Přerově (obr. 4).

Pro ročník mapující léta 2014–2015 jsme do pátrání po kvalitních architektonických novinkách kromě laické i odborné veřejnosti zapojili také studenty dějin umění. Z dvaceti pěti vytipovaných objektů napříč celým krajem si vybírala dokonce devítičlenná porota, v níž se kromě stálce objevila nová jména Jana Šěpky, Adama Gebriana nebo předních slovenských teoretiků architektury Moniky Mitášové a Mariána Zervana. Porotci ve dvou dnech prohlédli vlastní výběr staveb, z nichž nakonec vybrali pět nominací. Míru jejich kritického pohledu dokládá fakt, že mezi kandidáty se tehdy nenašla žádná novostavba. Nezanedbatelný byl rovněž postřeh, že jen v jednom případě jsme se setkali s prací v regionu působícího architekta. Komise se shodla na tom, že mnohdy je třeba vydvihnout více iniciativu občanů či investorský počin. I proto si patrně cenu za rekonstrukci návisi v Bukovanech tentokrát neodnesli autoři z ateliéru Michala Sborwitze, nýbrž starostka obce Ivana Vančurová⁷ (obr. 5).

Tak jako předchozí ročníky, i ten loňský (2016–2017) prezentoval názory nezávislé komise, která zahrnuje přední české architekty, historiky umění a odborníky s vazbou na sledovanou oblast. Počínaje pátým ročníkem se účastníkem poroty pro funkční zpětnou vazbu s městem stal nově také člen rady města, v jehož kompetenci je urbanismus a rozvoj města, jmenovitě Aleš Jakubec. Kromě něj rozhodovali historička Kateřina Bečková, architektka Jitka Ressová a Jana Křenková, architekti David Mareš a Pavel Nasadil a historici architektury Rostislav Švácha a František Chupík. Komise z necelých čtyřiceti vytipovaných staveb na místě prohlédla asi patnáct realizací, z nichž sedm doporučila nominovat do finále. Laureátem ceny se v roce 2017 stala kaple sv. Františka z Assisi v Olomouci, je-

žijí interiérové úpravy se ujal autorský kolektiv architektů Vojtěcha Jemelky, Jana Mléčky, Jiřího Marka a výtvarníků Petera Demeka a Jana Jemelky (obr. 6).⁸

Veřejnosti jsou výsledky pravidelně představovány během slavnostního udílení cen. V případě pátého, jubilejního ročníku – a rovněž při příležitosti 200. výročí narození patrona ceny – se tak stalo také retrospektivní výstavou v Divadle hudby Muzea umění Olomouc. Představili jsme na ní všech pět ročníků s jejich devětatřiceti finalisty, tedy to nejlepší z architektonické produkce Olomoucka od revoluce do současnosti. Netřeba dodávat, že se tento vzorek notně lišil od bilance, s níž rok co rok přichází přehlídka *Stavba roku Olomouckého kraje*. Rozdíl jistě plyne z důrazu, jaký spolek klade na obsazení a nezávislost hodnotící komise. Otázkou zůstává, jak výsledky všech pěti ročníků interpretovat. Takřka 40 finalistů se dělí na relativně vyvážené skóre 20:16, přičemž ten lepší výsledek si odnášejí rekonstrukce, ten slabší novostavby. Zbývající body připadají parkovým úpravám nebo architektonickým intervencím efemérního rázu. Jiný obrázek si však pozorovatel udělá při zbežném pohledu na pět laureátů. Ten staví Cenu Rudolfa Eitelbergera do pozice spíše konzervativní soutěže, oceňující zejména památkářsky citlivé zásahy do již stávajících objektů nebo celků, zatímco původní, současná architektonická tvorba zůstává v pozadí.

Celkový dojem tak často podporuje názor těch, kdo v členech spolku vidí staromilce s odporem ke všemu novému. Těm však nezbyvá než čekat, až další přísné přizvané poroty naleznou laureáty, kteří by toto relativní skóre zvrátili. Není to obrázek preferencí spolku, ale stavu architektury na Olomoucku po roce 1989.

Martina MERTOŮVÁ

■ Poznámky

⁷ Martina Mertová, *Cena Rudolfa Eitelbergera 2015, Stavba XXII*, 2015, č. 4, s. 7.

⁸ Idem, *Cena Rudolfa Eitelbergera 2017 zná své vítěze!*, *Stavba XXIV*, 2017, č. 4, s. 24–25.

Okolnosti restaurování pamětní desky Rudolfa Eitelbergera von Edelberg

Význam Rudolfa Eitelbergera v jeho době dokládá dost dobře série památníků, jež se do dnešních dnů dochovaly ve Vídni. Jeho bustu spatří návštěvník na čestném místě vídeňského uměleckoprůmyslového muzea, další bronzový reliéf v portrétní galerii takzvaného arkádového nádvoří vídeňské univerzity. Velmi honosně, rovněž i s portrétem, je vypravena jeho hrobka na centrálním hřbitově ve Vídni.¹

Stejně štěstí však doposud neměla tato pozoruhodná osobnost ve svém rodném městě, v Olomouci. Pamětní deska osazená v roce 1888 na budovu bývalé kadetní školy, kde se Eitelberger 17. 4. 1817 narodil, byla v prvních poválečných dnech roku 1945 pro svůj německy psaný nápis odstraněna. Ovšem ne bez zbytku. Na fasádě zůstalo kvalitně provedené dekorativní rámování, které svou prázdnotou ilustrovalo dlouhotrvající nezám jak o hmotný, tak o ideový odkaz tohoto slavného, avšak pozapomenutého olomouckého rodáka.

Nebyli bychom však spravedliví, pokud bychom nezmínili asi pět článků, které osobě Rudolfa Eitelbergera věnovali olomoučtí badatelé v období od 60. do 80. let. V jednom z nich se také dopátráme posledních zmínek o bronzovém medailonu ze zničené pamětní desky, jenž později beze stop zmizel.² Po dlouhé pauze se Eitelbergera pokusil opět připomenout novinovým článkem z roku 2005 Milan Tichák.³ Nena-
plněná zůstala iniciativa jeho kolegů z Vlastivědného

■ Poznámky

¹ K tomu a také k medailérským památkám na Rudolfa Eitelbergera viz Caroline Mang – Alice Hundsorfer, *Denkmal Rudolf von Eitelberger* [online], https://monuments.univie.ac.at/index.php?title=Denkmal_Rudolf_von_Eitelberger, vyhledáno 12. 1. 2018.

² Václav Burian, Pamětní medaile olomouckého rodáka Rudolfa Eitelbergera, organizátora rakouského muzejnictví, *Numismatické listy XXII*, 1967, č. 3, s. 75–77. – P. Doležal, K odkazu Rudolfa Eitelbergera, in: *Václavova Olomouc 1970. O socialistické kultuře a regionalismu*. Ostrava 1972, s. 229–233. – Josef Kšíř, Klášter všech svatých, nyní Dům armády v Olomouci. Stavební historie budov, *Časopis vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci LX* (I), 1970, s. 113–128, viz pozn. 1. – Václav Kupka, Olomoucký rodák, předchůdce vídeňské umělecko-historické školy, *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1973, č. 164, s. 4–7 a 31–32. – Rudolf Chadraha, Olomoucký rodák Rudolf Eitelberger, in: *Historická Olomouc a její současné problémy VI*, Olomouc 1987, s. 155–161.

³ Milan Tichák, Dubnová jubilea zavrženého rodáka z Olomouce, *Olomoucký den*, č. 77, 2. dubna 2005, s. 4.